

Αμήχανον & άκτιστον κάλλος: Η ομορφιά στον Πλατωνισμό και Νεοπλατωνισμό

/ [Πεμπουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Η καθαρή ιδέα του κάλλους δεν είναι φαινόμενο (όμορφο πλάσμα, αντικείμενο, δημιούργημα), όπως όλα, όσα μετέχουν σε αυτή, αλλά είναι ουσία. Από τη θέα των καθ' έκαστον προχωράς στην συνόραση της ομορφιάς, την κοινή σε όλα τα όμορφα σώματα. Προχωράς στην ομορφιά έργων και επιστημών και βεβαιώνεσαι για την ομορφιά της ψυχής. Αλλά πάλι έχεις φαινόμενα ομορφιάς, όχι την ίδια. Ωστόσο αυτή η θέα των φαινομένων είναι θέα εσωτερική, κάλλος πνευματικό, αλλά όχι το κάλλος αυτό καθαυτό. Το καθαυτό κάλλος είναι στην απολυτότητά του θείο και το θεάζεται η ψυχή με άλλο τρόπο, γιατί δεν παρουσιάζεται με συγκεκριμένη μορφή.

Είναι μια ομορφιά, που είναι θεατή με το νου (ό.π.α.413), ο οποίος είναι συγγενής με το θείο, με την ιδέα του κάλλους. Η θέα είναι εδώ άμεση, δεν μεσολαβεί τίποτα μεταξύ νου και κάλλους. Έχει μυστηριακό χαρακτήρα και κατ' ουσίαν δεν είναι θέα, αλλά απόλυτη γνώση του απολύτου κάλλους. Αλλά εκείνο που παρουσιάζει ενδιαφέρον είναι ο τρόπος της θέασης. Το κάλλος γίνεται αντιληπτό με την «καθαρή» όραση, σε ατελή πάντως μορφή. Μπορεί να μη βλέπει κανείς την φρόνηση, αλλά ο οφθαλμός βλέπει το κάλλος. Όμως και αυτή η «πολυτελέστατη» δύναμη του οράν και οράσθαι, η όραση, έχει μίαν αδυναμία, χρειάζεται το φως.

Το κάλλος είναι προϊόν *θείας μανίας*, όχι ικανότητας. Αιτία, στον Πλάτωνα, αυτού του κάλλους είναι συνεπώς ο Θεός. Ο καλλιτέχνης πρέπει να περάσει την ανθρώπινη γνώση και σπουδή για να δημιουργήσει κάτι που αγγίζει την αιωνιότητα, δηλαδή πρέπει να ενωθεί με τον Θεό, να *ενθουσιασθεί* (ό.π.α.,420). Γι' αυτό ο Πλάτων συνδυάζει την τέχνη με την θρησκεία. Εδώ λανθάνει η πεποίθηση ότι υπάρχει θεϊκή τάξη και αρμονία στον κόσμο. Η μεταφυσική αυτή αντίληψη θα διαποτίσει την τέχνη. Το έργο τέχνης πρέπει να εκφράζει το απόλυτο νόημα της ζωής, οπότε η τέχνη συναρτάται με την μεταφυσική συνείδηση του δημιουργού (ό.π.α.).

4.3 Ο Πλωτίνος: η αβλαβής ηδονή του κάλλους καθαυτού

Κατά τον Πλωτίνο το κάλλος υπάρχει παντού, στις τέχνες, στις επιστήμες και στις

αρετές(Μαρκοπούλου ό.π.α., 82).Για να είναι ικανή η ένσαρκος ψυχή να θεαθεί το ψυχικό κάλλος πρέπει να λειτουργήσει καθ' ομοίωσιν της ασάρκου. Να μείνει απαθής από τις επιδράσεις των παθών του σωματοειδούς μέρους, του επιθυμητικού και του θυμοειδούς(ό.π.α.,83). Σημειώνουμε εδώ ότι ο όρος «χιτώνας», που αποδίδει το μη εισέτι καθαρμένο επιθυμητικό και θυμοειδές(ό.π.α.,73), μας παραπέμπει στους «δερματίνους χιτώνες» του Ευαγγελίου.

Στο όγδοο βιβλίο της πέμπτης *Εννεάδος* που φέρει τον τίτλο «*Περί νοητού κάλλους*», αναφέρεται ο Πλωτίνος σε μια μεταφυσική-οντολογική διάσταση του ωραίου. Λέγει εκεί, ότι η ομορφιά υπάρχει εξ αντικειμένου και τη συναντάμε σε αφθονία στη σφαίρα των αισθήσεων, της όρασης και της ακοής, αλλά και πέραν αυτών στη σφαίρα του πνεύματος. Το κάλλος εδώ συνδέεται με όμορφες πράξεις, ψυχικές καταστάσεις, επιστήμες και αρετές(Θεοδωρακόπουλος ό.π.α.,432).Όλα αυτά φωτίζονται από το νοητό κάλλος και έχουν μέσα τους την ομορφιά.

Ποιο όμως, διερωτάται ο Πλωτίνος, είναι το «πεποιηκός», αυτό που δημιουργεί την ομορφιά στο σώμα, στην ψυχή και στο πνεύμα; Τι είναι αυτό που μας ελκύει να στραφούμε στο όμορφο, μας γοητεύει και μας ευφραίνει; Αν αυτό το βρούμε θα εκτιμήσουμε την άλλη ομορφιά, εκείνη της ψυχής(ό.π.α.,433), διαφορετικά θα διολισθήσουμε στη λάσπη του βορβόρου(ό.π.α.,438).Κατά τα «μυστήρια» ένας τέτοιος άνθρωπος και στον Άδη θα κείται στο βόρβορο, όπως ο χοίρος. Αυτό το αποφεύγει όποιος δεν έχει σχέσεις με τις σωματικές ηδονές και, ως ανδρείος που είναι, έχει αφοβία θανάτου(ό.π.α.,439).

Κατά τον Πλωτίνο η συμμετρία είναι αιτία του κάλλους και υπάρχει στις όμορφες ασχολίες, στους νόμους, στα μαθήματα και στις επιστήμες. Με τη συμμετοχή στην ιδέα του καλού γίνονται όλα, αισθητά και νοητά, όμορφα. Ό, τι δεν έχει συμμετοχή στην ιδέα και στη μορφή αυτού του καλού είναι άσχημο, μένει εκτός του θείου λόγου(ό.π.α.,435). Κοινωνία με το ωραίο σημαίνει κοινωνία με τη μορφή, που έρχεται από τους θεούς, με το «αμέριστο», με την αδιαίρετη ιδέα(ό.π.α.). Η ψυχή τότε ανήκει στο θείο, από το οποίο πηγάζει η ομορφιά και ομοιώνεται με το θεό, αφού το κάλλος είναι το *όντως ον* (ό.π.α.,439).Αυτή η ψυχή ό, τι πιάσει και εξουσιάζει το κάνει όμορφο. Όποιος έχει δει το όμορφο θαυμάζει, είναι γεμάτος θάμπος και εκπλήσσεται από μια αβλαβή ηδονή. Αυτός αγαπάει τον αληθινό έρωτα και περιφρονεί τον καυστικό πόθο και όλους τους άλλους έρωτες. Αυτό παθαίνουν όσοι έχουν δει τις μορφές των θεών και των δαιμόνων.

Τα όμορφα του νοητού κόσμου δεν τα βλέπει η αίσθηση, αλλά η ψυχή. Για να τα καταλάβει πρέπει να ανέβουμε, να αφήσουμε την αίσθηση κάτω να περιμένει. Και όπως δεν μπορεί να μιλήσει κάποιος για τα όμορφα της αίσθησης, εάν δεν τα έχει

ιδεί και δεν τα έχει νοιώσει, έτσι δε μπορεί να μιλήσει για την ομορφιά των πνευματικών απασχολήσεων και πραγμάτων, εκείνος που δεν τα αποδέχεται. Δεν μπορούν να μιλήσουν για το φέγγος της αρετής, όσοι δεν φαντάστηκαν πόσο όμορφο είναι το πρόσωπο της δικαιοσύνης και της σωφροσύνης. Είναι πιο όμορφο κι από τον αυγερινό και τον αποσπερίτη. Όταν βλέπει κανείς αυτά, χαίρεται, γοητεύεται και ταρασσεται περισσότερο από την όραση των αισθητά ωραίων. Γιατί τότε αγγίζει τα αληθινά(ό.π.α.,437). Τότε ζει το θάμπωμα, την γλυκιά έκπληξη, τον πόθο, τον έρωτα και τον ηδονικό συγκλονισμό. Αυτά τα ζουν, όσες ψυχές μπορούν να αγγίζουν τα μη ορώμενα, αλλά τα ζουν ισχυρότερα οι ερωτικότερες, όπως ακριβώς γίνεται με τα ωραία σώματα. Όλοι βέβαια τα αγαπούν, αλλά δεν σπηρουνίζονται όλοι εξ ίσου(ό.π.α.).

Όποιος δει την ομορφιά ολοκάθαρη, αυτήν καθ' εαυτήν, που δεν είναι ανακατεμένη με σάρκες και σώμα, ούτε στη γη, ούτε στον ουρανό, όποιος δει δηλαδή το όμορφο που είναι χορηγός και παρέχει τα πάντα, αλλά δεν δέχεται τίποτα, αυτός βλέπει το κάλλος αυτό καθαυτό και κάνει αυτούς που το αγαπούν όμορφους και αγαπητούς (ό.π.α.,441). Ο αγώνας των ψυχών γίνεται γι' αυτή την πανώρια θέα. Αυτό το πετυχαίνουν, όσοι παραμερίσουν κάθε βασιλεία και κάθε εξουσία όλης της γης και της θάλασσας και του ουρανού, όσοι δεν γυρίζουν, όπως άλλοτε, στον πλούτο των σωμάτων (ό.π.α.). Αυτή η ομορφιά «μένει μέσα στα άγια των αγίων» και βγαίνει προς τα έξω στους μνημένους. Αντίθετα, αν δει κανείς την ομορφιά μέσα στα σώματα, πρέπει να μην την πλησιάσει. Αυτή είναι εικόνα, ίχνος και σκιά και κινδυνεύει να πάθει ό, τι εκείνος που είδε όμορφη εικόνα επάνω στο νερό, θέλησε να την πιάσει βυθίστηκε στο νερό και χάθηκε(ό.π.α.,442).

Φυγή χρειάζεται, λέγει ο Πλωτίνος, «στην πατρίδα μας», εκεί που δεν είναι η αισθητή ομορφιά. Εκεί είναι ο πατέρας μας, εκεί γινόμαστε φως αληθινό. Βλέπουμε τον ήλιο έχοντας μάτι ηλιοειδές. Ας γίνουμε θεοειδείς, συνεχίζει, εάν θέλουμε να δούμε το κάλλος, το πρώτο όμορφο (ό.π.α.,442).

[Συνεχίζεται]